

CERVERA I EL BARÓ DE MALDÀ, 1810: LA FESTA MAJOR DEL SANTÍSSIM MISTERI

Lluís Àngel Bellas Melgosa
Antropòleg

El govern de la Generalitat de Catalunya va acordar aquest passat mes d'abril declarar la nostra Festa Major com a Festa Patrimonial d'Interès Nacional (regulat pel decret 389/2006, de 17 d'octubre), la màxima distinció i reconeixement que pot rebre una festa a Catalunya. La Patum de Berga, les Santes de Mataró o les festes de Santa Tecla de Tarragona tenen la mateixa distinció. Caldrà aprofitar doncs aquesta declaració!

L'efemèride cerverina se suma enguany a una altra que hi té connexió: els 200 anys de la mort de Rafael d' Amat i de Cortada, Baró de Maldà (Barcelona, 1746-1819) que va descriure les festes del Santíssim Misteri de 1810. Va visitar Cervera en diverses ocasions, acollit a Casa Vega (pl. Santa Anna) pel seu consogre Josep Vega i de Sentmenat (1754-1831), intel·lectual, diputat a les Corts de Cadis, professor de la Universitat de Cervera i un dels primers "folkloristes" catalans.

El Baró de Maldà és conegut per

escriure el *Calaix de sastre*, gran dietari personal de 60 volums, considerat un dels grans textos etnohistòrics de la llengua catalana, testimoni de la vida quotidiana, la festa i els costums a Catalunya entre 1769 i 1819. El *Calaix de Sastre* descriu amb profusió de detalls els actes de la festa de 1810: crida del Pregoner, preparació de la festa, tocs de Campanes, funcions religioses, fira agrícola, Magna Processó, Completes (anteriors a les actuals!) o la seva amistat amb el Timbaler Major, músic de les Timbales de la Ciutat que encara fem sonar!

Malgrat el conflicte bèl·lic de la Guerra del Francès (1808-1814) que vivia el país, la festa va continuar fent-se però no sortí la nostra *Patum* particular: Tronades amb *granades*, pirotècnica, enramades, Gegant *Gros*, Gegantons *xichs*, Cavallets, Àliga i la resta del seguici de balls populars cerverins habituals en les Festes del Santíssim Misteri dels segles XVIII a XX.

La transcripció del document la

podreu trobar entre les pàgines 223 a 234 del seu dietari publicat: Rafael d'Amat i de Cortada (1996). *Calaix de Sastre*, 8. 1808-1810. Barcelona: Edicions Curial. El document és un testimoni únic de com es celebrava la nostra Festa Major als primers decennis del segle XIX, gaudim-ho.

Cervera, 1810.
Dietari personal de Rafael d'Amat i de Cortada, Baró de Maldà.

«Dia 5 de gener (...) Se continuen en platejar tots els respatlilers dels bancs en sa escultura, ab los portalets de dintre la capella del Sant Misteri, com així dies passats se començaren a platejar, donant-se'ls después colradura, per quedar llestos en la solemnitat de sa divina relíquia de la Veracreu, en lo dia 6 de febrer del mes següent. (...)

Dia 7 de gener. A dos quarts de quatre d'esta tarda, ab Francisco Saravalls, mestre de cases, pare del [Vellet] o del Jaumet Saravalls, convingut jo ab dit Francisco, de pocs dies a est, de pujar al campanar de la parròquia, a fer bon temps clar i serè, per veure, a més de les campanes grosses i ben sonores (com són lo Timbau i el Sant Major, ab les demás que segueixen fins a sis, en sos finestrals o ventanals), dilatar la visita fins a la fortalesa, campanar i catedral de Lleida. (...)

Hem arribat a la major claror del campanar, i luego vist a les campanes en sos finestrals, nomenades lo Timbau, lo Sant Major, la Nova, la Carranca, lo Bon Lladre i l'Onzena, en sos finestrals. (...) Hem vist un ninxo ab cadira allí dintre, ab fuestes, com de teler de teixidor, i cordes,

des d'aon l'home o minyó, ab los peus i mans, toca a batallades lo *Biraldó*, ab les quatre campanes grosses la cançó dels [Botiguers tots ho són, lo Ganyet també ho és] m'he equivocac en dir *botiguers*, divent dir *botiflers*.

Des d'allí, hem pujat, per altra escaleta de caragola sobre del campanar, mes sense barana en tot son voltant otxavat, i ficat-nos al temple ab columnes, aon queda al mig la campana de les hores, finint ab cúpula rodona sobre, que és guarnida la campaneta dels quarts del rellotge, que ens ha tocat allí tres quarts per les quatre. Des d'allí, no veient més que boira, hem baixat a pleret al mateix lloc aon són les sis campanes i luego baixat (...)

(...) Dia 19 de gener (...) Demà, segons vot de ciutat, se fa festa i professó del gloriós màrtir sant Sebastià -sent advocat de la pesta-, en esta iglésia parroquial: com que les campanes despué de migdia ja han tocat lo *Biraldó*, o la cançó dels botiflers. (...)

Dia 27 de gener (...) Avui lo Maciet, pregoner de totes les festes de Cervera en ses iglésies, tenint veu algo estranya ab son parlar cerverí —com així ja parlen tots los botiflers, ai! digo cerverins, ab més ens que ans en son llenguatge, i així los de Segarra i Urgell—, ha publicat, llarg, la solemne festa que s'acerca del Sant Misteri de Cervera en la iglésia parroquial, i en tota esta fidelíssima ciutat, que serà en lo dia 6 pròxim del mes de febrer; ab magnífica pompa tota esta festa, tan sols que faltarà en est any, per ser complidíssima, lo grau de pompa per no haver-n'hi graus. (...)

Calaix de Sastre en
que se explicarà tot
quant va succehint en
Barcelona y Vehinàt.
desde mitj any de 1769.
A las que seguiràn las
dels demès anys esdeveni:
àors, per divertiment del
Autor, y sos Oyents. adnexas
en el dit Calaix de Sastre
las mes mínimas Frisleras.

Dia 10 de Juliol de 1769 se cantà en la Cathedral de
Barcelona, dia de Sant Christofol, ofici Solemne ab musi:
ca, ab la assistencia del Noble Ayuntamiento, costum de tots
los anys per ser vot de Ciutat, tocant las 3 Campanas grossas
en la vigilia despues de la Ave maria del vespre, y dia, abans
del Ofici, y acabat se cantà ab musica lo Te Deum, donau
gracias a deu Nostre Senor per la elecció del nou Pontífice
Clement XIV.

Dia 15 de Juliol del present any donaren fondo a una lle:
gua de esta Ciutat los vapells de malta.

Dia 5 de Agost de 1769 a las dos horas de la matinalda se
hà calat foch en Casa de un Fideuhier en lo Carrer de

Dia 6 de febrer, dimarts. En esta ciutat de Cervera la festa principal del Sant Misteri, per qual motiu he senyalat la creu com d'oïr missa i no poderse treballar. Santa Dorotea, verge i màrtir. Ha amanescut lo cel un poc embromat, però ab disposició de bon dia de celebració, especialment dels cerverins, del Sant Misteri. En lo matí fent ja prou fred, lo cel estava cobert a deu hores, com si volgués ploure o nevar, mes no ha estat ni una cosa ni altra, que ens hauria sigut xasco, i més als cerverins, no poderlos estat festa complerta, ab la professo en la tarda de la sagrada relíquia de la Veracreu, tresor inestimable que guarden i adoren —i ab moltíssima raó, tot catòlic—, sent tres sacrosantes gotes de sang del cos adorable del Divino Redemptor Jesucrist. En efecte, la tarda ha quedat ben disposada per esta devota professo del Sant Misteri de Cervera, havent quedat lo cel més serè que nuvolós.

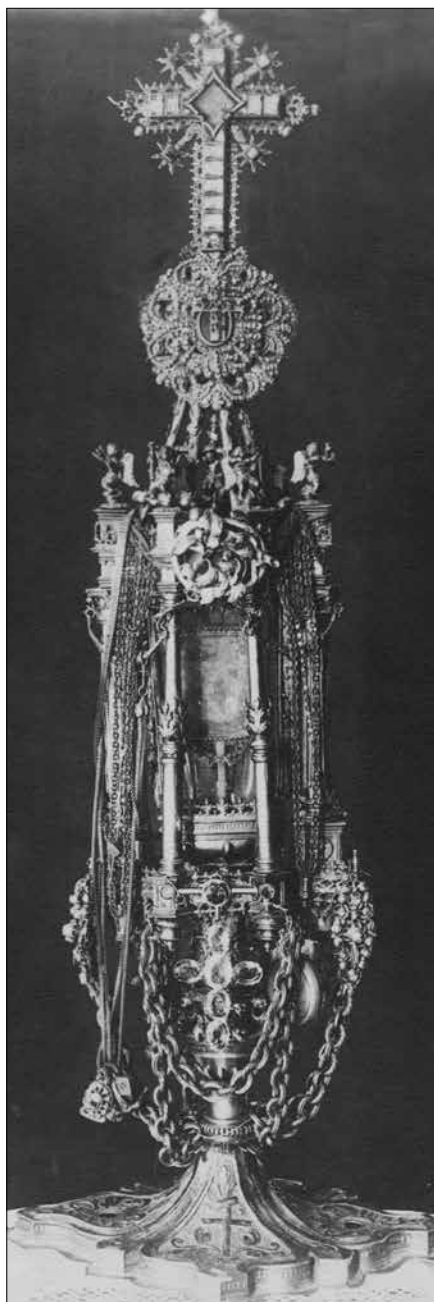
En quant al començament de la festa solemne d'est dia en la iglésia parroquial, a cinc hores del matí s'ha exposada a la pública veneració, col·locada, des del sacrari de l'altar i capella del Sant Misteri, sa divina relíquia en lo ninxo preparat de l'altat major, ab contínues misses celebrades fins a l'hora de les nou, d'entrada los capellans al cor, que han començat Prima i Tertia de les Hores, ab l'anunci alegre de totes les campanes. Luego s'han encesos a tots los blandons i ciris, com ahir tarda en ses solemnes Matines i Laudes, i a deu hores tocades s'ha començada la solemne missa pròpia de l'Exaltació de la Santa Creu, 14 de setembre, corresponent son

reso, i així totes les demás misses, sent aquí festa de primera classe ab octava, sens cap altra commemoració de sant o santa, sent Déu Nostre Senyor lo sant dels sants. En esta, l'introit de la missa, no oït en altres iglésies en festivitats més clàssiques, s'ha tocat i cantat ab música —tan sols en la festa principal de Santa Tecla, verge, protomàrtir i patrona de la ciutat de Tarragona oí aixís l'introit en aquella metropolitana iglésia catedral—.

En quant a la música, ha sigut flaca de veus i instruments, ab lo nou mestre de capella lo licenciado Sr. Cristòfol Ferrer, germà del Dr. Francisco, que ho era per haver obtingut un benefici que li serà, sens dubte, millor benefici que la maestria, per valerli més en diners o fesols. Lo tern que ha servit en est dia, de casulles, dalmàtiques, capes pluvials, dels reverents bordonistes, quatre en l'altar, i draps dels faristol eren vellut carmesí ab galons d'or i brodats. Lo celebrant ha estat lo Sr. degà, que fa de parroco des del difunt que ho era, ab sos corresponents diaca i subdiaca i assistent, ab parell de nois acòlits, ab sos candeleros i ciris encesos. Molta concurrència de poble hi ha hagut en tota esta funció en la iglésia i oïr, qual altre sant Joan Crisòstomo ab sa boca d'or, mes digam, esta, de plata, al religiós franciscano catedràtic d'esta Universitat lo pare lector Rius, lo sermó tan enèrgic, patètic, tierno i fervorós de la tan poderosa arma de la Santa Creu, venerada en sa tan preciosa relíquia, contra los enemics, podent bé dir, ara, dels francesos, en est sant temple, i declarant en lo segon o tercer punt del sermó contra lo Mahoma de Còrsega, Bonaparte, i de son partir, pitjor que

tots los antecedents tirans, com que se'l nombra precursor de l'Antecrist, en haver excedit a tots los dels primers sigles de la Iglésia en crueltats i iniquitats contra lo mateix Déu, contra lo vicari de Cristo, contra la Iglésia Catòlica i la humanitat, en referirlos un per un davant a l'auditori, molt compungit. I, com si fos un profeta, anunci en los últims temps, que cita lo gloriós apòstol i evangelista sant Joan, que ha de preceir a la Fi del Món, que esborronava a hom, com a mi, oir tals declamacions del pare lector Rius.

En la tarda, a quatre hores, han començat les campanes de la parròquia a repicar i anar a l'aire, per la professo del Sant Misteri, anantse ja arreglant la tropa de Cervera ab ses escopetes en la plaça i carrera d'esta aon podia arribar del curs de la professo, i les dos banderes, i anar ab ses caixes o tambors detràs d'esta. Luego davant dels dos ganfarons vermells ab galons de plata en sa armilla, gec, mànigues i pantalons ab gorro o sombrero d'orinal ab galó ample de dos dits en son circuit, en lo cap, cabell negre sens cua, ab gran plomall en dit sombrero, de colors blau i vermell, que tot li estava d'allò ben bonic, portant les timbales cobertes de draps vermells, ab los escuts d'armes de la ciutat en dita roba, dos minyons ab cotes vermelles i sombrero d'orinal, com lo Vellet, mes sens lo galó de plata. Han seguit a estos tres tocant les timbales lo Jaumet Saravalls, los banderados fins a tretze banderes entre blanques, verdes i vermelles; han seguit a estes, menestrals, a no també pagesos, ab atxes enceses en una i altra fila; después dos portacreus i, tras d'estes, les comunitats de religiosos sense ciris en les mans,

Reliquiari del Santíssim Misteri.
Fotografia Mn. Jacint Oliveres.

començant d'estes los caputxins i així les demés per son ordre i antiguitat de sos convents. Después lo reverent clero de la parròquia i lo pendó que empunyava lo Sr. don Lluís Valls, acompanyats dels senyors cordonistes, lo de la dreta lo Sr. don Josep Vega i de Sentmenat, i lo de l'esquerra lo Sr. don Ramon de Vallgornera. Después les músiques de sa capella i de la ciutat ab casuques de grana galoneades de plata davant del tabernacle ab lo Santíssim Misteri col·locat sobre d'una peanya, dintre d'un círcol ovalat de plom o estany, sota del tàlem, i lo reliquiari d'or ab cadenilles i medalles, així també or, pendents, com dobles de quatre i més, sent, la medalla més grossa, diva preciosa del difunt Sr. rei de les Espanyes, de feliç memòria aquí, en Cervera, don Felip V, i l'altra, no tan grossa, del difunt Sr. don Felip II — sabut jo pel religiós josepet pare Maurici.

Havent vist la professo en lo balcó de casa sa germana nomenada Margarida Periu, muller d'un corder ab família, molt cerca a la plaça de la Universitat, davant de la capella, casi de costat, de l'Arcàngel Sant Miquel, que llavors tocava lo minyó ab l'altra campana a aquell padellàs, que en diuen en Cervera d'un test trencat; que tots vèiem la professo, senthi també en dita casa, a lo mateix, mossèn Bernat Bertran i mossèn Josep Teixidor, músic cantores, que està, est últim, en casa Moixó, que luego se'n són anats per ser a temps allí, en la plaça de la Ciutat, per cantar lo villancico al Sant Misteri. Est, que el portaven al coll, o el tabernacle, capellans de la iglésia revestits ab sos hàbits de cor, ab los dels incensers en les mans, per donar incensades al Sant Misteri, agenollats.

Lo número d'atxes, se m'ha dit haver arribat a cent, i aixís, entre uns i altres, encara ha sigut llarga la professo.

En la plaça de la Ciutat s'ha descansada, al davant, la sagrada relíquia, sobre d'una taula preparada, i los músics han cantat a son obsequi una ària, i después a la iglésia, quedant ja tota la professo dintre, mes no ab tota la il·luminació com corresponia, lo que ha sigut notat, tal descuit, com jo en aquest llibre, i perdónien los cerverins en tal nota.

Ha seguit l'adoració de tothom, en los dos sexes, de la sagrada relíquia, que ha durat més d'hora en ferla adorar, lo sacerdot, fent tocar rosaris i medalles, per lo referit al Sant Misteri, i aquí concloc ab la ploma, sucada ab bona tinta i no caigutme al paper cap gorgot tan solemne diada.

En casa Vega, sent ja de Cervera i així molt devota del Sant Misteri, hi ha hagut, com en lo passat dia de Sant Pere Nolasco, 31 del passat gener, que celebràrem los dies del Sr. marquès de Gironella, lo mateix bon gaudeamus de bucòlica en la taula, ab la mateixa societat d'aquell dia, i nos ha fet (a Déu gràcies) bon profit a tots la vianda que hem menjat i lo dulcedo en les postres, de llet i ous ab sucre, no havent faltat, com ja en los antecedents dinars, neules a sucuar al vi i xarruparnoslo, del que se sol dir que hi canten els àngels.

En la tarda ha arribat aquí a Cervera, i a casa Vega, des de Poboleda, lo Sr. don Anton Desvall, marquès d'Alfarràs, regidor de Barcelona, per quan ab los demés se tinguen de juntar en lo

Cal Vega. Fotografia Gómez Grau.

convent de Sant Ramon Nonat, de frares mercenaris, dos hores i mitja distant de Cervera, per tractar lo que después ha de ser, de convocació de Corts en Cadis, que passa a l'isla de León.

Gran alegria que ha estat la vista i visita de son germà, don Antonet, a la Laieta, sa germana, a Felip, son cunyat, i a tots los demás interessats.

També en esta tarda ha arribat a Cervera i a casa Vega lo bon Sr. rector de les Oluges, imitador de cara a la d'aquella estampa, ab lo dit a la boca, de Sant Joan Nepomuceno. I sent tant de casa Vega, lo dit Sr. rector de les Oluges, s'hi és acollit en lo nostre sopar i llit, i acomodatse dintre de la nostra alcova, en el que hi dormia lo Po Maria. I tan

quietó ha quedat en lo llit lo bon rector, com que no l'hem oït roncar ni bufar, pel nas i boca, ni disparat cap canonada pel forat de la clau del camp de darrere casa, que no necessita de més explicació. (...)

Dia 7 de febrer, dimecres, Sant Romualdo, abat. Ha amanescut lo cel casi tot serè, iib disposició de continuar per alegrar la gran fira de Cervera, vull dir a tanta gent i mercaderies de tot gènero a comprar i vendre, i a no, divertir-se en seguir i veure la fira; i de fira per la boca, com de molt feram de capons, gallines, pollastres, perdius, conills etc.; a part de tota esta volateria, a molts tocinos, sacs de blat i demás grans, que tot això és bo per la boca i pel ventrell. Robes, cintes, faixes, jalecos, quincalleries, per adornos sobre hòmens i dones. I la concurrència

de viles i pobles comarcans a passejarse per Cervera, fenthi algunes granjones i seguir la fira, i veure la mateixa funció d'ahir del Sant Misteri, fora de no haverhi professo en esta iglésia parroquial, mes sí prou topos i espentes entre gent i animals.

Poc m'hi só entretingut en badar la fira, sí que passar de llarg pel Carrer Major, i aon hi havia massa confusió, deixantho per lo jovent, que té més humor que no un que comença a ser un xiquet vell —com jo m'hi compto— i, si bé, per misericòrdia de Déu, a seixantatres anys no patesc cap achaque, la vista no m'allarga i les cames a ratos me fan figa. (...)

Dia 13 de febrer (...). En est matí, deventse fer l'elecció en nom de la ciutat de Cervera d'un diputat noble en la mateixa Casa Consistorial per anar a les Corts en l'isla de León. Per primer, la reverenda comunitat de preveres ha entrat al cor a nou hores; luego s'ha cantat un ofici en la mateixa capella i altar del Sant Misteri, ab quatre capes i quatre sacerdots a l'altar. Después d'est, s'ha cantat lo de l'Esperit Sant, ab orgue en l'altar major. Així mateix, ab quatre capes i una a l'altar, ab los dos acòlits, i tots los paraments blancs, i los del Sant Misteri vermells, la missa s'ha cantada, com he notat, de l'Esperit Sant, i l'orgue ha fet lo tro en lo Vent Sancte Spiritus —com la gent sol dir oint lo ruido de l'orgue ara baixa l'Esperit Sant, a què han acompanyat dos rotllos de campanes

de la iglésia, les de dalt del campanar. Luego han tocat a to de professo i tot lo cos del magnífic ajuntament ab los diputats, tres macers i la música, ab lo Vellet que hi tocava les timbales, los han acompanyat des de la iglésia, ab lo Sr. governador i els demás senyors, que anaven en bossa, en boles i rodolins dintre, fins a tres: a saber, don Josep Vega i de Sentmenat, don Felip Amat, mon germà, i doctor Augers, catedràtic de lleis, formats tots los senyors en la Sala Consistorial a quarts de dotze.

Lo Jaumet Saravalls, o el Vellet, deixades les timbales i els portadors d'estes en l'entrada de Casa de la Ciutat, ab lo vestit bonic d'un jec de grana ab mànigues de galons de plata, així també l'armilla de grana engalonada de plata, corresponent lo pantalon ab lo vestit, així mateix ab sombrero rodó en lo cap, negre ab un galó de plata, i un plomall en est, verd i vermell.

He pujat dalt a la sala; i, haventse senyat primer, solent ser noi per considerarse innocent, en bossa de cuiro blanc, que ha remenat les tres boles lo Sr. marquès de Campmany, después d'haverse senyat lo Vellet, ha ficat la mà a la bossa i ha tret una bola ab lo rodolí dintre i lo nom del subjecte, haventhi antes un poc de tremolor, per qui eixiria. Luego ab lo boixet ha tret lo Sr. marquès de Campmany lo rodolí, i ha eixit lo Sr. don Josep Vega, que ha omplert de goig i satisfacció tot Cervera. (...)